

UVODNA REČ

Sve biljke su zapravo magijske. Svaka na čudesan način izrasta iz neorganske materije - vode, ugljene kiseline, azota i minerala - koristeći kao jedinu energiju sunčevu svetlost. Tela biljaka predstavljaju skladište sunčeve energije i čine osnov opstanka kako životinjske tako i ljudske vrste. No, biljke nam ipak ne pružaju samo hranu, lekove i vitamine, već takođe i jedinjenja koja mogu da promene svest, samu srž našeg postojanja.

Biljke koje sadrže takva jedinjenja - možemo ih nazvati psihovitaminima - jesu magijske biljke u užem smislu. Predmet ove knjige su takve biljke.

Magijske biljke menjaju naše čulno opažanje, a shodno tome i način na koji posmatramo spoljašnji svet. Ove izmene u opažanju dovode do promene u svesti. Kada se zatvori prozor sa koga se pruža pogled na našu svakidašnju stvarnost, jedna druga stvarnost obuzima našu svest, stvarnost za koju nam naše iskustvo govori da je barem u toj meri stvarna koliko i naše svakidašnje stanje - ako ne i živopisnija, stvarnija. Iz toga se lako da naslutiti zašto su biljke sa tako neverovatnim magijskim moćima služile u praksama i ceremonijama magičara, iscelitelja, šamana i vračeva i zbog čega su one odigrale važnu ulogu u misterijskim kultovima.

Upotreba magijskih biljaka seže u daleku ljudsku prošlost i može se uočiti u svim kulturama. Jer, radnje sa kojima su pomenute biljke dovođene u vezu (vračanje i magija) predstavljaju izraz najljudskije težnje - potrebe da se pronikne u skrivene slojeve bića, da se sazna nešto o moćima koje u normalnim uslovima nisu pristupačne ljudima i da se razumeju ispravni načini rukovanja ovim silama.

Ovaj rečnik magijskih biljaka iznosi podatke o botaničkoj klasifikaciji i farmakologiji mnogih takvih biljaka, a takođe razmatra i njihovu istorijsku ulogu i načine njihovog korišćenja. Kao rezultat toga čitatelj nailazi na očaravajući i šarenolik opis nekih manje poznatih područja ljudske kulture. Oni kojima je neka od magijskih biljaka iz teksta naročito zapala za oko imaju na raspolaganju bibliografiju sa pregledom izvornih dela. U vremenu kao što je naše, kada je naglasak na racionalnom aspektu stvarnosti, ovakva knjiga predstavlja putokaz ka magijskom, koje je stvarno isto onoliko koliko je i sama stvarnost magična. Nadam se da će ovo delo pronaći svoj put ka široj publici.

dr Albert Hofman

Ritimejt 1992

"U biljkama se može naći sva moć ovoga sveta.
Onaj koji poznaje njihova tajna svojstva je svemoćan."
Indijska poslovice

PREDGOVOR

Susret sa drugačijim kulturama predstavlja jedno od najzujbudljivijih iskustava koje se može doživeti. Takvo iskustvo se još više produbljuje kada je praćeno prizorima druge stvarnosti. Magija je most ka drugačijim stvarnostima. Još u predistorijsko doba, magija i biljke su dospeli u blisku vezu. Šamani uzimaju biljke da bi napustili svoja tela i otputovali u drugu stvarnost, iscelitelji koriste gljive i ajahuasku kako bi razvili svoje isceliteljske moći i lakše razotkrili uzroke bolesti koji su pod normalnim okolnostima nevidljivi. Proroci i vidovnjaci se služe tatulom, muharom ili ololikvijem da bi videli ono što je inače skriveno ili proricali budućnost. Spominje se da neke biljke dovode do levitacije. Velike količine opijuma koje uzimaju fakiri čine da oni postanu neosetljivi na bol i otporniji. Alhemičari koriste tajno korenje kada vare svoje eliksire besmrtnosti, a vraćevi "zaćaravaju" svoje žrtve semenkama bunike. Sveštenici pale tamjan da bi stupili u kontakt sa bogovima, veštice koriste leteće meleme da bi se otisnule na astralna putovanja, a jogini uzimaju konoplju da bi se ujedinili sa bogom Šivom. Sveštenici-vraći sa Anda žvaću koku sve dok ne dospeju u stanje kada mogu da protumaće i razumeju ukazana znamenja. Ove magijske moći javljaju se zahvaljujući farmakološkom delovanju aktivnih sastojaka koji se nalaze u određenim biljkama.

Knjiga predstavlja pokušaj da se sastavi rećnik samo pojedinih biljaka koje nalaze svoju primenu u etnografskom kontekstu magije. Jer, pošto su ljudi tokom istorije u takve svrhe koristili neizmeran broj biljaka, ovakvo delo mora da ostane nepotpuno. No ipak, ja se nadam da će biti od pomoći ćitaocu koji želi da pronikne dublje u mnoštvo ćudernih stvari koje ga okružuju. Buduća istraživanja i saznanja zasigurno će proširiti prikaz magijskih biljaka koji je ovde samo naznaćen.

Žželeo bih da od sveg srca zahvalim onima koji su mi pomagali u mojim nastojanjima, naroćito Klaudiji Miler-Ebeling, Albertu Hofmanu, Ralfu Mecneru, Terensu i Kati MekKena, Stanislavu Grofu, Hermanu de Vriesu, Galanu O. Sejdu, Nirmolu i Anupami, Ulriki i Verneru, Sigi i Osi, Denisu Alegreu, Hanskarlu Lojneru, Hartmutu Laću, Majklu Šlihtingu, i mojoj paganskoj porodici.

Originalni tekst na nemaćkom je temeljno revidiran i proširen za englesko izdanje. Dodata su nova otkrića i jedan broj biljaka koje u prvobitnom izdanju nisu bile uključene, kao i nekoliko tabela. Dok sam vršio reviziju pomagali su mi Denis Mekkena, Antonio Bjanki, Franćesko Festi, Johen Garc, Marlena Dobkin de Rios, Endrju Vejl, Vilijam Emboden, Verner Larsen, Kristof Hodl, Nevil Druri, Martin Hanslmajer, i Karl Gracl. Naroćitu zahvalnost dugujem svom prijatelju i prevodiocu Džonu Bejkeru.

Proućavanje magijskih biljaka je pustolovina koja vodi ćoveka daleko izvan međa akademске nauke. Voleo bih da ova knjiga može da poslući onima koji su rešeni da krenu u ovakvu pustolovinu.

dr Kristijan Reć
Hamburg 1992

UVOD

Šta je magija?

"Jer u umeću svesti leži ono što je čudesno, a to je ono što te može uzneti iznad svih stvari."

Antonien Arto

Svet predstavlja celinu koja obuhvata dva pola. Sve što se dešava i što se da iskusiti pojavljuje se kao odnos između ta dva pola. Ovi polovi nazvani su mnogim imenima: dobro i zlo, svetlost i tama, dan i noć, pozitivno i negativno, bog i đavo, nebo i pakao, teza i antiteza, postojanje i ništavilo - a takođe muško i žensko, istina i laž, živo i mrtvo. Svet se ispoljava kroz bezbroj činilaca i svaki od njih doprinosi njegovoj celovitosti. Svaki činilac predstavlja samo jedan vid ispoljenja i odražava samo jedno iskustvo sveta, pri čemu taj isti svet izražava i omogućuje jedan vid postojanja. Prema tome, svaka osoba je jedan delić celine. Sve svetske mitologije pripovedaju o jednom provobitnom, rajskom stanju, koje beše nepromenljivo i jedinstveno. Sa pojavom ljudi ovo iskonsko stanje više nije bilo moguće. Ljudi su počeli da doživljavaju sveukupnost sveta. Pritom su nailazili na dobrotive bogove, ali i na one zloćudne. Čovek je iz nepromenljivog stanja raja kročio u svet promena. Jednom kada je iskoračio iz raja, više nije bilo povratka. Ipak, sećanja na to su ostala, i tako je počela potraga duž staze koja vodi natrag u to stanje.

Ljudi čeznu da žive u savršenom svetu, da budu celoviti, zdravi, uspešni i srećni. Svi želimo da živimo lepo. Sanjamo o raj u zemlji. Živeći u skladu i jedinstvu sa kamenjem, biljkama, životinjama i bogovima, možda ćemo uspeti da ostvarimo ovaj san. Ipak, postoji još jedna strana univerzuma, ona koja je tamna, nezdrava i razorna. Ljudi smatraju da je njihovo pojedinačno iskustvo stvarnosti jedino merilo. "I zaista, svako od nas je filozof, jer svi mi doživljavamo svet na sebi svojstven način, a isto tako uobličavamo sliku o njemu. Svaki čovek mora da deluje u okvirima vlastite jedinstvene stvarnosti (Hofmann 1983:13)." Mi želimo da budemo zadovoljni našom stvarnošću. Ukoliko, pak, nismo zadovoljni, tada nešto valja menjati. Promena, međutim, može nastati jedino uz učešće bogova i demona i, naravno, uz pomoć magije.

Svet je reka neprekidnih promena. Sve što živi doživljava mene i promene. Na početku svest se pojavljuje iz ništavila, zatim se uobličava u čoveku koji doživljava svet, da bi se na kraju vratila u ništavilo. Gde god se osvrnete vidite promenu. Promena je određena božanskim zakonima; ona se dešava na tačno određeni način. A ipak se na promenu može uticati. Osoba koja poznaje zakone promene umeće i da ih primeni, a to je upravo način na koji nastaje čarolija. Drugim rečima, magija označava svestan pokušaj da se stalno promenljivi svet preuobliči kako bi se postigao određeni cilj.

Magija se oslanja na one sile u univerzumu koje obično nisu vidljive niti su dostupne uobičajenim sredstvima upravljanja. Potrebno je znanje da bi se njima upravljalo - a to je znanje o unutrašnjim odnosima između stvari i njihovom natčulnom delovanju. Predanje kaže da se ovakvo znanje stiže kroz naročitu obuku. Prema tome, magija je tajno znanje korišćenja skrivenih sila univerzuma.

Nema te kulture u kojoj magija nije našla istaknuto mesto. U svakom narodu nailazimo na priče o čarobnjacima, osobama koje upravljaju nevidljivim silama i zakonima i na taj način služe zajednici, lečeći

bolesne, pomažući nesrećnima, pospešujući plodnost i štiteći saplemenike od tamne strane univerzuma. Zbog toga što postoje dve strane sveta, međutim, ima i onih koji koriste magiju da bi naudili svojim bližnjima. Oni su spremni da izazovu bolest i smrt, poseju nesreću, onemoguću plodnost, ili bace senku na svetlu stranu univerzuma. Gde ima dobrih čarobnjaka ima i zlih. Dobronamerna magija i zlo čarobništvo samo su dva pola jedne celine, odražavajući dramu postojanja i igru između bogova i demona. I tako, osoba koja ume da se služi magijskim činima ima moć da prizove i dobro i zlo.

Šta su magijske biljke?

Ni "medicina", ni "talisman", ni "magijsko zrno" čak ni otrov neće delovati bez čarobnih reči. Ukoliko nisu "začarani", ne mogu biti od pomoći. Same po sebi, sile ne deluju. Jedino inteligencija reči ih oslobađa i čini delotvornim.

Janhajnc Jan

Da bi se izvela magija, nije dovoljno samo znanje. Pored toga treba izvesti i prikladne rituale, upotrebiti odgovarajuća oruđa. Magija se aktivira ritualom, a usmerava pomoću oruđa. Sve ljudske kulture imaju magijske rituale i sve one su iznedrile mnoštvo magijskih oruđa izrađenih u skladu sa tajnim predanjima, odnosno uputstvima koja su preneli bogovi ili demoni.

Osoba koja poznaje unutrašnje odnose između stvari takođe je sposobna da prepozna i upotrebi skrivene magijske sile koje u njima leže. Magičari mogu da vide ove sile, da ih prepoznaju, imenuju i usmere u skladu sa svojim ciljevima. Od davnina su ljudi koristili nebrojene prirodne i prerađene predmete u svojstvu magijskih oruđa: školjke i amonite, kamenje i kristale, biljke i životinje, hranu i piće, slike i skulpture, dragulje i materijale, oružja i oruđa, sigile (magijski simboli) i oltare (up. Biderman 1976, Nemeč 1976, Rätšch, Gur 1989). Mnogi magičari smatraju da su biljke osnovna magijska oruđa. Svojim znanjem i ritualnim delovanjem, magičari pretvaraju biljke u oruđa magije. Biljka može postati magijska samo uz pomoć magijskog znanja i delovanja. Prema tome, magijske biljke su za magičara oruđa kojima se služi da bi preobrazio stvarnost. A, kao što smo već napomenuli, one mogu biti upotrebljene u dobre i u loše svrhe.

U ovoj knjizi bavićemo se antropološkom i etnofarmakološkom upotrebom odabrane grupe biljaka.

Antropologija izučava ljudsku kulturu. Etnofarmakologija se bavi izučavanjem upotrebe farmakološki aktivnih supstanci u određenim kulturama (up. Dobkin de Rios 1984; Efron 1967). Iz tog razloga, bilo koji prikaz magijskih biljaka treba da uključi i razmatranje njihovih farmakoloških svojstava. Kada se magijske biljke razmatraju iz antropološke perspektive analitičkog i komparativnog istraživanja, uočavamo da se one mogu na određene načine sistematizovati, odnosno klasifikovati. Klasifikacija koja je ovde uvedena je preliminarna i budući istraživanja će zasigurno dovesti do njene revizije, poboljšanja i proširenja. Za englesko izdanje su neka poboljšanja već uvedena i ona se odnose na razmatranje predmeta korišćenih u pogrebnim ritualima.

ŽNAMENA = Magijske droge i proročke biljke

Biljke koje magičari uzimaju ili pripremaju kako bi stekli uvide u normalno nevidljivu stvarnost ili otkrili skrivene aspekte bića, mogu se nazvati magijskim drogama ili proročkim biljkama (up. Rätšch 1986b, 1991a; Schultes & Hofmann 1979). Zbog njihovog snažnog dejstva, takve biljke se označavaju kao halucinogeni, psihodelici, enteogeni, psihoto-

mimetici, psihodisleptici ili ekstatici.* Albert Hofman, koji je otkrio LSD i proučavao magijske droge Meksika, dao je možda najprikladniji opis dejstva halucinogena:

Halucinogeni se izdvajaju od svih ostalih psihoaktivnih supstanci svojim izuzetno dubokim delovanjem na ljudsku psihu. Oni uzrokuju radikalne psihološke promene koje su povezane sa izmenjenim doživljajem vremena i prostora, osnovnim kategorijama ljudskog postojanja. Čak i svest o sopstvenoj telesnosti i sopstvenom identitetu se dramatično menja. Halucinogeni nas vode u drugi svet, u jednu vrstu sveta snoviđenja koje se uprkos svemu doživljava kao potpuno stvarno, čak i življe, i shodno tome na neki način stvarnije od uobičajenog sveta svakodnevnosti. U isto vreme, ukoliko doza nije preterana, svesnost i pamćenje bivaju potpuno očuvani. Ovo je ključna razlika između ovih supstanci i opijata te drugih opojnih sredstava, čija su dejstva praćena zamagljivanjem svesti. Čulni oseti, što naročito važi za čulo mirisa, postaju snažniji. Predmeti izgledaju življi, njihove boje jarkije. Često izgledaju prozračni, obasjani magičnim sjajem. Okolina dobija novo značenje, a predmeti počinju da oživljavaju. Osećaj vremena je uveliko poremećen. Često se čini da vreme u potpunosti stoji. Osoba živi bezvremeno, potpuno ovde i sada, što dovodi do neverovatnog pojačavanja doživljaja.

(Hofman 1975:12-13)

Mnoge kulture smatraju da su biljke, koje su u stanju da izazovu takva dejstva kod ljudi, božanske. Božanske biljke mogu se primeniti i neovisno od magijskih radnji, prilikom svetkovina i ritualnih okupljanja zajednice (up. La Barre 1970; Müller-Ebeling & Rättsch, 1987). Neretko se koriste i za pripremanje ritualnih mirisa (up. Huber, 1929). Mnoge biljke spomenute u ovoj knjizi spadaju pod tu vrstu: *andeoska truba, ajahuaska, balče, boračero, ražena glavnica, muhara, gež noru noru, gvatiljo, haoma, konoplja, iboga, đambur, žurema, kava-kava, koribo, manaka, mandragora, gljive, ololikvi, pejote, Salvia divinorum, San Pedrov kaktus, burmut, solandra, soma, teonanakatl, tatula, duvan, vilka, voakanga.*

Magijski lekovi

Biljke koje magičari ritualno pripremaju i daju obolelima kako bi ih iscelili od ozleda nanetih crnom magijom ili voljom bogova i demona mogu se nazvati magijskim lekovima.

Obične (kukuruz, krompir) ili ređe znane biljke, poznate samo vraču, mogu se koristiti u medicinske svrhe. Magijski lek sadrži magijsku moć. Ona se unosi u biljku određenim ritualima, magijskim formulama, basmama i začaravanjima i najposle posvećivanjem (up. Schindlebeck 1978). U celini gledavši, sve biljke pripadaju ovoj vrsti. Ipak, vračevi obično izdvajaju neke od njih. Najvažnije su uključene u ovu knjigu: *aloja, amate, pasulj, benzoe, kanela, kafa, urma, lažna mandragora, luk, ženšen, lotus, kukuruz, imela, orhideja, rutvica, solomonov pečat, tamariska, tulasi, verbena, vino.*

Eliksiri besmrtnosti

Ova kategorija obuhvata biljke koje se ritualno pripremaju i koriste kao eliksiri za očuvanje mladosti, za postizanje dugovečnosti odnosno besmrtnosti. Mnogi magičari i alhemičari tragali su za ovom vrstom eliksira, a kako legenda kaže, neki od njih su i uspeli da ga pronađu (up. Metzner 1986, 1987). Neke od biljaka opisanih u ovoj knjizi

korišćene su kao sastojci eliksira besmrtnosti: *muhara, fo-ti, žen-šen, haoma, ling-či, lotos, soma, čaj, lokvanj, vino.*

Ljubavne čini i afrodizijaci

Biljke koje su se u raznim kulturama koristile u svrhu buđenja ljubavi u nekoj osobi i usmeravanja te ljubavi prema drugoj, mogu se označiti kao biljke od ljubavnih čini. Neretko se biljka (čije prikupljanje često iziskuje složene rituale) meša sa hranom osobe koja treba da bude začarana ili se sakriva u njegovom ili njenom obitavalištu, odnosno odeći. Uz ljubavne čini, osobe mogu da uzimaju određenu biljku ili biljke kako bi učinili sebe privlačnijim suprotnom polu (up. Aigremont 1987; Gifford 1962; Hirschfeld & Linsert 1930).

Nasuprot tome, afrodizijaci su sredstva koja se unose u telo ili nanose po njemu radi pobuđivanja seksualne želje i pojačanja erotskog doživljaja (up. Müller-Ebeling & Rättsch 1986; Rättsch 1999).

Razlike između ljubavnih čini i afrodizijaka nisu, međutim, oštro izražene, pa se ista biljka može koristiti i za ljubavne čini i kao afrodizijak. Iz tog razloga, ove biljke se mogu zajedno grupisati. Mnoge biljke iz ove knjige daju se uvrstiti u ovu kategoriju: *jedić, anđeoska truba, artemizija, pasulj, beladona, betel, iđirot, koka, kafa, kola, kolorini, dita, efedra, lažna mandragora, muhara, fo-ti, galangal, beli luk, dženista, đumbir, žen-šen, gvarana, konoplja, bunika, iboga, lakšamana, divlja salata, mandragora, divlji limun, niando, oraščić, nuks vomika, orhideja, bodljikavi mak, kebračo, šafran, sasafra, beli bun, solandra, tatula, verbena, voakanga, lokvanj, veštičji melema, drvena ruža, johimba.*

Magijski mirisi

Mnoge aromatične biljke i biljni proizvodi (smole, ulja, esencije), osim što služe za pušenje, sagorevaju se u vidu mirisa. Uobičajeni postupak kađenja mesta izvođenja svetih radnji mirisom radi pročišćenja veoma je drevan. Ovaj običaj počiva na verovanju da vatra oslobađa duhove biljaka iz njihovih smrtnih okova, a kada se nađu na slobodi, ovi imaju sposobnost da prouzrokuju određene stvari. Na primer, mogu da proteraju demone koji oličavaju neku bolest ili pomognu osobi da stekne naklonost bogova (up. Henglein 1985; Vinci 1980).

Magijski papirusi drevnog Egipta opisuju upotrebu mirisa u prizivanju proročkih demona. Neki mirisi uzrokuju izmenjena stanja svesti. Šamani i proroci često ih udišu kako bi ušli u trans i videli ono što je u običnim uslovima nevidljivo i skriveno. Tokom ljudske istorije na stotine biljaka je korišćeno kao sastojak mirisa. Samo neke od njih, naročito one koje su povezane sa magijom, zastupljene su u ovoj knjizi: *aloja, drvo života, artemizija, asafetida, lovor, benzoe, iđirot, kanela, kedar, koka, čemerika, konoplja, bunika, kleka, piči-piči, mak, šafran, sasafra, tagetes, duvan, divlji ruzmarin.*

Amuleti i fetiši

Amuleti su predmeti koji sadrže nevidljivu magijsku moć, služeći svom vlasniku za posebne namene. Osim što deluju pasivno u cilju njegove zaštite, amuleti mogu odigrati i aktivnu ulogu u vidu izazivanja željenih okolnosti. Posednik amuleta će ga stalno nositi sa sobom ili će ga odložiti na neko, za njega naročito određeno mesto. Amulete mogu praviti magičari i "obične" osobe. Tokom ljudske istorije, nepregledan broj prirodnih i veštačkih predmeta korišćen je u svojstvu amuleta.

Delovi biljaka (semenke, rizomi, korenje) koji se lako mogu nositi, zbog svog oblika i osobina dugo su bili upotrebljavani u ove svrhe (up. Kriss-Rettenbeck & Hansmann 1977; Rättsch & Guhr; Scanziani 1972).

Biljke koje su služile za izradu amuleta su: *aloja, andeoska truba, pasulj, betel, kola, kolorini, lažna mandragora, žen-šen, kleka, ling-či, lotos, mega, kukuruz, mandragora, divlji limun, imela, oraščić, orhideja, pejote, teonanakatl, tatula, duvan.*

Fetiš su sveti predmeti, obično izrađeni iz više delova (prirodnih i umetnih) koji sadrže ličnu ili stranu magijsku moć. Ova moć je predmet posednikovog obožavanja i samo on je može koristiti za svoje ciljeve. Fetišima se nude žrtve i oni se prizivaju pomoću molitvi. Većina fetiša je izrađena od drveta ili korenja. Kroz postupak oblikovanja oni bivaju ispunjeni magijskim moćima. Mnogi antropomorfnih fetiši imaju male pregrade ugrađene u predelu pupka. Magijski predmeti iz biljnog, životinjskog i mineralnog carstva mogu se odložiti u ove pregrade (up. Thiel i dr. 1986). Biljke koje su odigrale važnu ulogu u fetišističkim verovanjima su: *aloja, amate, kedar, žen-šen, iboga, mandragora, johimba.*

Magijski štapovi i oruđa

Biljke često služe kao materijal od kojeg magičari ritualno spravljaaju mnoštvo magijskih oruđa, uključujući tu magijski štap i mrežu, veštičju metlu, štapove za proricanje, magijske bodeže, te činije za odlaganje magijskih droga i sličnih supstanci (up. Gessman n.d.). Nekoliko biljaka u ovoj knjizi služe kao materijal za izradu magijskih naprava: *amate, kedar, dženišta, haoma, konoplja, mega, imela, veštičja leska.* Slavni štap (*tirsos*) Dionisa i njegovih sledbenika, koji se sastojao od stabljike morača (*Ferula communis*) i borove šišarke (up. Baumann 1982:60-62) može se uvrstiti u ovu kategoriju.

Račvasto drveće

U nekim društvima se veruje da će se neka osoba izlečiti ukoliko se provuče kroz prirodnu ili iskopanu rupu ili pukotinu. Za ovu svrhu koristile su se rupe u stenama ili kućama, a ponekad i rascepljeno ili savijeno drvo. Drveće čija stabla imaju rupu ili rascep od udara munje ili delovanja nekog čarobnjaka ili iz drugih nepoznatih razloga zvalo se "račvasto drveće" (nem. *zwieselbaum*; up. Feilberg 1897). Koje je vrste drvo u ovom slučaju nije bitno. Za osobu koja se popne uz račvasto drvo govorilo se da ulazi u novu stvarnost.

Otrovi i smrtonosne čini

Postoji mnogo biljaka, čija i najmanja količina može uzrokovati ozbiljno trovanje ili čak smrt (up. Engel 1897; Roth i dr., 1984). Običan narod se uvek plašio i uglavnom izbegavao takve biljke. Osobe - bilo da su čarobnjaci ili ne - koje su upotrebljavale takve biljke izbegavane su kao trovači i vešci. U mnogim društvima znanje o otrovnom delovanju biljaka spada u područje magije.

Otrovi često igraju bitnu ulogu u religioznim iskušenjima (up. Evans-Pritchard 1976; Lewin 1929). Biljke koje su mogle biti ritualno iskorišćene da izazovu smrt druge osobe, nazivane su biljke od smrtonosnih čini (up. Davis 1985; Rättsch 1987). Otrovi i smrtonosne čini su neretko jedno te isto i mogu se obuhvatiti istom grupom. Jedan broj biljaka o kojima se u ovoj knjizi raspravlja spada u ovu vrstu: *jedić, kalabar, kolorini, ikema, dekiriti, gljive, nuks vomika.*

Pogrebni predmeti

U mnogim kulturama određeni predmeti (često lični) polažu se u pokojnikovu grobnicu. Namena im je da pomognu preminulom na svom putovanju u zagrobnom životu. Najčešće su to predmeti za svakodnevnu upotrebu - kamenje, minerali, školjke i amoniti. Hrana, droge i biljni amuleti takođe su često polagani u grobnice. Arheološki nalazi su pokazali da su i neandertalci iz Šanidara polagali biljke (cveće) u grobnice svojih umrlih, pre nekih 60.000 godina (up. Rätsch 1991a). Sledeće biljke su korišćene kao pogrebni predmeti: *pasulj, kedar, koka, kolorini, efedra, gvajusa, konoplja, bunika, lotos, kukuruz, mate, mak, bodljikavi mak, San Pedrov kaktus, tatula, duvan.*

Ko koristi magijske biljke?

Istorija sveta se odigrala u krugu plesa između dva sunca, jednog koje zalazi i drugog koje izlazi. A kada sunce zađe, čarobnjaci stupaju u krug..."

Antonen Arto

Magijske biljke mogu da koriste jedino oni koji provereno raspolažu znanjem. Takvo znanje dolazi iz mnogih izvora. Može se prenositi sa kolena na koleno kao predanje. Mogu ga preneti bogovi, u toku vizija ili snova (spontanih ili izazvanih određenim magijskim drogama), ili naspeva za vreme kontemplacije i meditacije. U mnogim zajednicama magijske biljke preuzimaju ulogu učitelja. Vizije koje izazivaju ukazuju na pravilan način življenja, otkrivaju tajne moći lekovitih biljaka i amuleta ili dovode do susreta sa bićima koja se pod normalnim okolnostima ne mogu videti. Magijsko znanje duguje svoje poreklo upravo takvim vizijama.

A ko su osobe koje koriste magijske biljke? Obično su to izabranici sudbine, na čiji izbor ukazuje predskazanje, božansko otkrovenje, spušta nje duha, ili viđenje drugog čarobnjaka. Stičući znanje o magijskim biljkama, oni preuzimaju i etičke obaveze: dobijaju zaduženje da pomažu drugima i štite zajednicu. U antropološkoj literaturi, ove osobe su poznate kao: šamani, iscelitelji, sveštenici, vračevi, magijski sveštenici ili jednostavno lekari.

Drugi se okreću magijskim biljkama iz ličnih pobuda. Baveći se biljkama oni odabiraju zvanje sveštenika, travara ili proricača, što su sve društveno opravdane i definisane delatnosti. Da bi mogli da idu tim putem oni postaju učenici onih koji u tome imaju više iskustva. Osobe koje kroz bavljenje magijskim biljkama računaju na uvećanje lične moći neretko podaju sebe silama tame. Magijske biljke su za njih samo sredstvo kojim mogu da nanesu zlo drugim bićima. Takvi pojedinci obično uče sami. U antropološkoj literaturi se nazivaju vešci, crni magičari i čarobnjaci.

Magijske biljke, naročite one manje opasne, mogu koristiti i "obične" osobe. Podaci u vezi spravljanja mnogih amuleta, afrodizijaka i ljubavnih čini opšte su poznati. Isto tako, većina ljudi zna za dejstvo otrova. Međutim znanje neupućenih je često površno i nezrelo, te uglavnom neprecizno.

Kako magijske biljke služe u psihodeličnim ritualima?

Jahači će podbadati svoje konje,
prelaziti mostove i galopirati dalje!

Ja gradim most od neba i od zemlje.
Ja podižem most između ovog i nekog drugog sveta.
Ja podižem most tri nivoa i
most sedam zvezda..."
Invokacija Jao Šamana

Kroz istoriju su mnoge biljke bile korišćene za prodor u svetove koji u svakodnevnom životu nisu pristupačni. Kulture se razlikuju po tome kako objašnjavaju ove svetove, kao što se razlikuju i po načinu ulaženja u njih. Uprkos tome, postoje određene sličnosti u načinima korišćenja biljaka, naročito kod istočnjačkih praksi. Ritualna osnova koja prati upotrebu ovih biljaka, tajna značenja koja objašnjavaju zašto su iskustva izazvana nekom biljkom važna, čak i opisi sadržaja tih iskustava se u nekim kulturama slažu. Zbog toga što se takvi rituali izvode radi sticanja uvida u suštinu univerzuma i dobijanja odgovora od životnog značaja, ovakva iskustva valja nazvati *psihodelični rituali znanja*.

Jedna metafora može nam biti od pomoći u razumevanju značenja takvih rituala. Ova metafora jeste *most ka bogovima*, koji predstavlja *put spoznaje*. Kao i ovozemaljski mostovi, most ka bogovima mora da bude postojan i bezbedan. Nepostojan most previše je nesiguran da bi se njime hodalo. Most se mora preći sa pouzdanjem i poštovanjem. Na isti način, put ka znanju mora se prelaziti sa pouzdanjem i poštovanjem. Ritualne radnje obezbeđuju *vozilo* kojim se putuje stazom ka znanju, dok magijske biljke obezbeđuju neophodno *gorivo*. Ako želimo da pređemo most do kraja, naše vozilo mora da bude savršeno ispravno. Ako se pokvari nasred puta, nećemo dostići naš cilj - a to su bogovi. Kada se izvodi psihodelični ritual, znanje u vezi pripremanja i količine supstance je od ogromnog značaja. U suprotnom, može doći do *neželjenih* okolnosti sa tragičnim posledicama.

Koncept *mosta* je krcat simboličnim značenjima, i to je jedna slika koju često susrećemo u etnografskim kontekstima (Lemoine 1989). U zapadno-afričkom kultu *iboge* (*iboga*), govori se o "mostu ka precima" (Fernandez 1982). Južnoamerički šamani prelaze "most dima" ili "most koke" (Martin 1969). Neki prelaze dugin most ka Mlečnom putu ili ka Valhali. Ti mostovi nemaju vidljivu strukturu. To su unutrašnji putevi ka duhovnim svetovima. Uz to, most nije samo prolaz preko bezdana ka novoj obali. Most je put ka znanju na koji se može kročiti pomoću neke supstance ili biljke. Most je prilika koja se pruža tragaču za znanjem da se približi onima koji mu to znanje mogu preneti - bogovima i boginjama.

Bogovi i boginje su bića sa kojima se može susresti bilo koja osoba, mada ne u običnom svetu. To su bića koja deluju u svetu u običnim okolnostima nedostupnom i nevidljivom za nas. Kroz magiju, osoba može da upravlja svetom čineći da nevidljivo utiče na vidljivo (up. Rättsch 1985). Najveći učinci se postižu kada osoba izgovori molitvu bogovima da izvrše takav uticaj. Ipak, kako neko može videti stvari koje su obično nevidljive? Više od sveta svakodnevne stvarnosti može se *videti* kada se uzme biljka sa psihodeličnim dejstvom.

Termin *psihodeličan* precizno označava nameru tradicionalnih rituala znanja - a to je ispoljenje skrivenih dimenzija psihe. Osoba koja koristi psihodelike, međutim, ne sme da postane rascepljena već celovita. Ona ne treba da doživi svet kao nešto demonsko; umesto toga, njeno novo iskustvo sveta treba da joj ukaže na *ispravan način življenja*.

Magijske biljke su često u vezi sa oblašću ljudskog iskustva ili ponašanja koje zapadni svet naziva *religija*, religiozno iskustvo ili misticizam. U jezicima mnogih nezapadnjačkih zajednica (npr. jezik Maja

ili Lakandonaca) reč "religija" ne postoji, niti za nju postoji neka zamena. Na isti način ne postoji reč "vera". Da li to znači da ovi ljudi nemaju religiju? U zapadnjačkom smislu, gde religija često poprima karakter hobija odvojenog od svakodnevnog života, oni zaista nemaju religiju. Oni ne *veruju* u bogove. Oni ne *priznaju* bogove. Oni *znaju* da bogovi postoje. Oni *takođe* znaju koji bogovi postoje, kako oni izgledaju, kakve su im ličnosti. I u stanju su da prepoznaju uticaje koje bogovi vrše na svet u kome žive. Štaviše, to znanje nije pasivno ograničeno na znanje o funkcijama koje bogovi vrše u univerzumu, jer oni poznaju i načine aktivnog pristupanja božanstvima - znaju kojim putevima treba ići da bi se stupilo u kontakt sa njima. Ova etnografska činjenica, koja nam potvrđuje da mnoga društva nemaju religiju u zapadnjačkom smislu već znanje o delovanjima božanstava, predstavlja ključ za razumevanje psihodeličnih rituala znanja.

Ima nekoliko tipova psihodeličnih rituala znanja. Uprkos njihovim prividnim razlikama, svi oni su osmišljeni da potpomognu učenje. Istraživanje različitih tipova rituala omogućilo je određivanje strukture zajedničke za sve njih.

Misterije

Misterije su ritualna pričešća ili kulturna okupljanja čiji je cilj da prizovu zajedničku viziju bogova, božansko znanje ili spoznaju o istinskoj stvarnosti. Najslavnije misterije su one iz antičkih vremena (up. Meyer 1987). To su, na primer, eleuzinske misterije (v. *ražena glavnica*), misterije obožavanja Izis i Ozirisa, dionizijske misterije u Pompeji (v. *vino*). U ovim ritualima, psihodelici su omogućavali učesnicima da vide bogove i da prepoznaju i shvate uticaj koji bogovi vrše na svet (Wasson i dr., 1978). Cilj upućivanja u određenu misteriju nije izlečenje bolesnih (mada su se čudesna izlečenja često dešavala), već omogućavanje normalnim i zdravim osobama da nešto nauče o svom položaju u svetu i u univerzumu. Misterije su služile da pruže odgovore na pitanja od najvećeg značaja: *Ko smo mi? Odakle smo stigli? Gde idemo? Šta je značenje svega?*